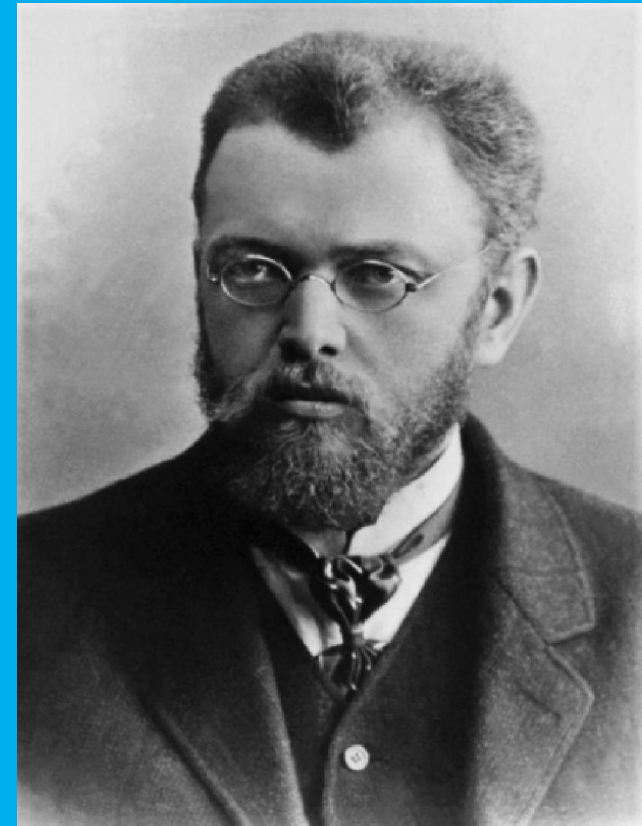

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної конференції

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

Київ – 2024

науці, релігії, так і філософії. Отже, релігія, за свт. Лукою, це наше ставлення до Абсолюта, в даному випадку до Бога [1, с.13].

Вважаю, що релігія є батьківщиною цінностей. Вона відкриває нам життя з Богом, через ближніх і безпосереднє ставлення до них, тому що всі люди створені за образа Божим, і подобою Бога, і в кожній людині є Христос. Релігія робить актуальними проблеми моралі та біоетики, які є важливими в науці, і особливо в медицині. Наука ж відкриває нам таємницю створення, народження, зцілення. Вона є чудовим інструментом через який ми глибше пізнаємо премудрість Творця, і за допомогою якого ми можемо служити Богу і ближнім.

Література:

1. Святитель Лука (Войно-Ясенецький). Наука і релігія. Сімферополь, 2006. 160 с.
2. Брага С. Комп'ютер показав, чому розступилося Червоне море. Газета Кабінету Міністрів України "Урядовий кур'єр". – URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/kompyuter-pokazav-chomu-rozstupilosya-chervone-mor/#>
3. Васильєва І.В. Християнська філософія свт. Луки в контексті сьогодення // Релігія та медицина. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті свт. Луки (В.Ф. Войно-Ясенецького), 11-12 червня 2019 р. – Київ: Вид-во НМУ імені О.О. Богомольця, 2019. – С. 14-19.

Кузнецов О. О.,
НМУ імені О.О. Богомольця,
UU920909@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Іщук Н. В.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ

Мовленнєві порушення або порушення мовлення – це концепт, що позначає відхилення від мовної норми, прийнятої в певному мовному середовищі [1]. Для їхнього позначення лікарі й логопеди використовують різноманітні терміни, а саме: дефекти мови, недорозвинення мови, мовна патологія тощо. На жаль, наведене термінологічне розмаїття доволі некоректне, оскільки в означених випадках мову (семіотичну систему) плутають з мовленням – відтворенням цієї системи в спілкуванні. Проте в будь-якому випадку нормальне мовлення є передумовою плідної комунікації, формування й соціалізації людської особистості, а мовленнєві порушення

(далі МП) перешкоджають цим процесам. Фахівці медичного профілю вважають МП симптомами хвороб або межових станів. Як правило, цей тип порушень обумовлений відхиленнями у психофізіологічному механізмі мовлення, його невідповідності віковій і іншим нормам. Наприклад, серед дітей з МП є діти з нормальним біологічним слухом, зором і інтелектом. Їх необхідно відмежовувати від дітей, у яких МП є одним із супутніх симптомів важкого захворювання: хворих на олігофренію, дітей із “затримкою психічного розвитку, сліпих і слабозорих дітей, дітей з раннім дитячим аутизмом тощо. Серед причин, що викликають МП, розрізняють біологічні та соціальні фактори. Біологічні причини розвитку МП – це патогенні фактори, що впливають на плід у період внутрішньоутробного розвитку й пологів (гіпоксія плоду, родові травми та ін.), а також у перші місяці життя після народження (мозкові інфекції, травми черепа тощо)” [1]. Також необхідно розрізнити МП й “мовленнєві відхилення від норми. Останні викликані віковими особливостями формування мовлення або умовами зовнішнього середовища (соціально-психологічними чинниками). Соціально-психологічні фактори ризику пов’язані з психічною депривацією дітей. Здебільшого негативний вплив на мовленнєвий розвиток формують наступні дії (ситуації): необхідність засвоєння дитиною молодшого дошкільного віку одночасно двох мовних систем, зайва стимуляція мовленнєвого розвитку дитини, педагогічна занедбаність, тобто відсутність належної уваги до розвитку мовлення дитини; дефекти мовлення оточення тощо” [2].

Причини виникнення й конфігурації МП настільки різні й складні, що задля конструктивної систематизації дефектів первинного генезу за їхніми основними ознаками виокремлюють щонайменше дві класифікації: клініко-педагогічну й психолого-педагогічну (поза класифікаціями розглядають патології з невизначеною етіологією). Також розрізняють системні порушення мовлення, які фіксують сукупність уражень мовленнєвої системи. Більш детально класифікація МП є куди глибшою та складнішою, тому наведемо приклади лише тих дефектів, що мають квазівідповідники в релігійних практиках. Серед них: порушення усного мовлення, такі як: “дисфонія – відсутність або порушення голосу, браділалія – патологічно уповільнений темп мовлення, тахілалія – патологічно прискорений темп мовлення, ринолалія – порушення тембру голосу й звуковідтворення, що зумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовного апарату, афазія – повна або часткова втрата мовлення, обумовлена локальними ураженнями головного мозку” [6], мутизм, мовленнєвий негативізм – пацієнт здатний розмовляти, добре розуміє мову оточення, але не виявляє будь-яких ознак про готовність вступити в діалог тощо. Виокремимо й “порушення писемного мовлення, а саме: дислексія (алексія) – часткове (повне) порушення процесів читання, дисграфія (аграфія) — часткове (повне) специфічне порушення процесу письма” [2]. Порушення як усного, так і письмового мовлення виділяють їхнього носія з-поміж інших членів соціальної групи, перетворюючи його на особливого, а найчастіше – стигматизованого за мовленнєвою ознакою.

Щодо релігійного аспекту проблеми МП, то жодна релігійна система не оперує наведеним концептом. Попри це доволі часто нестандартне мовлення

набуває магічного й символічного значення, особливого сакрального сенсу. У таких випадках нестандартне мовлення (або його відсутність) сприймається як покарання за гріхи, ознака одержимості чи, навпаки, вияв особливого духовного шляху людини.

Зокрема, вроджена чи набута німота в більшості релігійних спільнот сприймалася як покарання богів або випробування. Зцілення від цієї недуги – як чудо. Показовими є приклади із Біблії, коли основою людських бід є духовна глухота. Так, причиною гріхопадіння Адама і Єви стало їхнє небажання почути Слово Боже; Захарія (батько Івана Хрестителя) онімів, не повіривши ангелові, який сповістив йому про народження сина (Лк: 1:20-22); а глухота і німота чоловіка із Десятимістя були лише наслідком його біснуватості (Мк: 7, 31-37). У всіх цих випадках запорукою зцілення стали набуття чутливості до Слова Божого й зміцнення віри. Аналогічний підхід до означених вад слуху й мовлення поширений не лише в аврамічних релігіях, а й у інших релігіях світу, а також на культурно-побутовому рівні. Наприклад, німих від народження людей зазвичай боялися. Коли німота зникла, то це вважалося божим чудом або магічною дією. А коли балакуча людина говорила зайве або брехала, то могла почути таке “побажання”: “Щоб тобі язик відсох!”

Інша справа – свідома обітниця мовчання, поширена у багатьох релігіях. Вважається, що людина, яка дає таку обітницю, через строгу аскезу служить Богам. Приміром, практика вербального мовчання існувала в ісихазмі. Метою ісихазму було обоження людини й синергія творіння зі своїм Творцем. Засобом досягнення визнавалася невпинна чиста молитва. Як правило, у православ'ї розрізняють молитву вуст, молитву розуму й молитву серця. Завданням ісихаста було зведення розуму в серце й невпинне невербальне промовляння Ісусової молитви: “Господи Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного!” Розумово-сердечна молитва мала трансформуватися у “внутрішнє споглядання”, бути чистою, оскільки поєднувалася з тверезістю, контролем за усіма помислами, що витікають зсередины, очищають розум і серце. Як писав св. Іван Синаїт у Ліствиці: “ісихастом є той, хто намагається заключити у своєму тілі безтілесне.” Ключовою є цитата зі Святого Письма: “Боже Царство всередині вас” (Лк: 17-21). У строгому сенсі слова чисту молитву не можна назвати мовчанням, скоріше зупинкою внутрішнього діалогу, коли людина намагається спрямувати всі зусилля на розумово-сердечний діалог з Богом.

Так само значної концентрації потребує практика мантр. “Мантра (з санскр. – інструмент мислення, вислів, молитва) – священний звук чи гімн в йозі, індуїзмі та буддизмі, що вимагає точного відтворення звуків, його складових. Корінь “man” в перекладі з санскриту – мислити, суфікс “tra” – інструмент. Тобто мантра – це звук, який є інструментом мислення” [4, с. 51]. “Мантри мають ведичне, індуїстське походження, лише згодом вони були адаптовані в буддизмі й джайнізмі. Мантри часто порівнюють з молитвами й заклинаннями, але від перших їх відрізняє стислість форми, щодо других, іншою є їхня мета. Також мантра не є молитвою ще й тому, що для неї важливіший не стільки сенс, скільки точне відтворення звуків. Мантра може складатися як з одного складу (наприклад, “Ом”), так і з поєднання звуків та складів – “Ом Тат Сат!” Аналоги мантр є в сикхізмі, зороастризмі, даосизмі, в суфізмі. У японських і китайських

культурах крики “ос” та “кїа” – явища, відповідні поняттю мантри. У японській традиції сингонії слово “сінгон” означає мантру” [7]. “Також мантри – це основа трансцендентальної медитації та мантра-йоги. В індуїзмі вважають, що всі слова, які використовують люди, виражають вплив розуму на матерію. Якщо слова промовляються людиною, що володіє езотеричним знанням, то можуть формуватися так звані “слова сили” або “фрази сили”. Таку людину в Стародавній Індії називали мантракара (з санскр. – творець мантр). Священні тексти містять безліч великих мантр, найвеличнішим з яких є слово “Ом” [7].

“Індуїсти вважають, що мантра – це певна форма мовлення, що робить істотний вплив на розум, емоції та навіть на зовнішні предмети. Ідея, що певні слова й фрази мають потужну силу заснована на переконанні, що будь-який рух супроводжується звуком, хоча багато рухів в природі відтворюють звуки, недоступні людському вуху. Більш того, ці звуки насправді є словами або твердженнями, значення яких може зрозуміти лише знавець, – у цьому випадку можливе розуміння “досконалого зв'язку” або опанування “універсальної мови”. Відповідно до принципів індуїзму в реальному світі функція передує структурі, а виголошеному слову передує думка, яка у свою чергу є творчою силою. Внутрішня безмовність настає, коли замовкає ego. Розум вібрує мовчки в досконалій гармонії з безкінечним «Я». Безмовність наповнена вібрацією “Анахат” (з санскр. – неушкоджений, неуражений і непобитий) [5; 7]. Коли людиною досягається досконалість в практиці мантри, вона відчуває радість і зцілення, єдність із довіллям.

З позицій науки “мантра – це технічний прийом, спрямований на регулювання психічного життя й налаштування свідомості на певну “хвилю”. Існує безліч мантр, кожна з яких має власні якості, ритм і дію. Звуки, виголошені людиною, змушують її фізичне й енергетичне тіло налаштовуватися, резонувати й синхронізуватися із її енергією та частотою. Поєднання звуків, резонансу й ритму мантри призводить до зміненого стану свідомості, яка встановлює образ для потоку думок” [7]. Попри це мантра є певною мовленнєвою девіацією, оскільки демонструє нетривіальну мовленнєву поведінку, яку поза сакральним контекстом можна тлумачити як вияв реактивної шокової поведінки, психічного захворювання чи органічного ураження мозку.

Мовленнєві девіації трапляються не лише під час індивідуальних медитативних практик, а й під час колективних богослужінь. Подекуди трапляються ситуації, які й досі складно обґрунтувати з наукових позицій. Зокрема, йдеться про глосолалію, у історичному контексті поширену в деяких язичницьких культурах, а також у Ранньохристиянських Церквах і громадах п'ятидесятників, названих так на честь цього Дару Святого Духа, який, як вважається, зійшов на учнів Христа в Єрусалимі, у свято П'ятидесятниці у 33 р. н.е. Глосолалія (з дав.-гр. – мова, говорю) – “один із дев'яти дарів Святого Духа, перелічених у Біблії. Згідно з Біблією, людина, що володіє цим даром, може молитися, пророкувати й проповідувати Благу Звістку незнайомими мовами. Оскільки говоріння іншими мовами та інші дари Святого Духа даються християнину в результаті (і після) хрещення Святим Духом, глосолалію вважають ознакою того, що людина отримала не тільки водне хрещення, а й

хрещення Духом, яке саме по собі є даром, переживанням, що приймається вірою” [7].

“У Святому Письмі міститься два пророцтва про виникнення дару інших мов. Уперше цей дар передбачив пророк Ісаїя в VII ст. до Різдва Христового: “незрозумілими устами й іншою мовою буде казати народові цьому” (Іс: 28, 11). Одначе варто зазначити, що авторитетні біблійні тлумачення розуміють в даному місці “іншу мову” як мову асирійців. При цьому, як можемо зрозуміти з контексту Книги пророка Ісаї, “дар” чужої мови буде для ізраїльтян покаранням за відступництво від Бога. Слідом за Ісаєю про виникнення надприродного дару сказав Ісус Христос. Він перерахував п'ять надприродних ознак, призначених Богом для супроводу Євангельської проповіді по всьому світу, одним з яких є говоріння на інших мовах: “А тих, хто ввірує, супроводити будуть ознаки такі: у Ім'я Моє демонів будуть вигонити, говоритимуть мовами новими...!” [7]. У результаті на п'ятидесятій день учні Христа заговорили невідомими їм мовами, щоб проповідувати Слово Боже різним народам.

Щодо п'ятидесятництва, то в цьому випадку глосолалія, як індивідуальна, так і колективна спостерігається під час досить емоційних богослужінь. Раптом віряни починають розмовляти відомими й невідомими (ангельськими) мовами, що сприймається ними як доказ правдивості їхнього віровчення й навіть ознака зв'язку з Богом. Як правило, після богослужіння ця здатність зникає, як і намагання згадати подробиці цієї події. Для сторонніх осіб це може здатися дещо екзальтованим дійством, але для самих вірян це є вершиною молитовного діяння.

Слід зауважити, що в науковому середовищі існують сумніви, чи не доречніше назвати новозавітний дар володіння мовами ксеноглосією – здатністю вільно володіти іншою мовою, яку людина, що нею говорить, ніколи не вивчала, протиставляючи їй глосолалію – бурмотінню невідомою мовою [3]. З позицій науки глосолалія – це “мовлення, що складається зі слів і словосполучень, яке має деякі ознаки осмисленої мови (темп, ритм, структура складу, відносна частота використання звуків); мова з безліччю неологізмів і неправильною побудовою фраз” [4; 7]. Вважається, що такий стиль мовлення спостерігається у людей, що перебувають у стані трансу, під час сну або при окремих психічних захворюваннях (вірогідно, що це є майстерна імітація знання інших мов).

Отже, мовленнєві порушення – це складний феномен, що прояснюється лише в контексті його вияву. У цьому ключі МП можуть бути довготривалими чи короткотривалими; керованими чи некерованими; функціональними чи органічними; фізичними чи метафізичними. Наукові та релігійні підходи до МП докорінно відрізняються, що й потребує подальшого системного міждисциплінарного дослідження.

Література:

1. Класифікація мовленнєвих порушень. – URL: <https://dvclinic.com.ua> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Порушення мови. – URL: <https://irc-lutsk.wixsite.com/irc-lutsk/-lang> (дата звернення: 10.05.2024).

3. Що таке глосолалія. – URL: <https://www.gotquestions.org/Ukrainian/Ukrainian-glossolalia.html> (дата звернення: 13.05.2024).
4. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т.1. Київ : Академія, 2007.
5. What is tantra? Part 1. – URL: https://www.youtube.com/watch?v=JXR Lq5EHXbQ&list=PLD2XwsCitQVcww7U8q_DjjdhQYe1bZcS9&index=1 (дата звернення: 10.05.2024).
6. Порушення усного мовлення. – URL: <http://um.co.ua/10/10-6/10-66916.html>
7. Мантра. – URL: <https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Мантра.html>

Дніпровський А. С.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
dneprovkaya401@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

БИОМЕДИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ЕТИЧНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ДИЛЕМИ

У розгляді перспектив наукових та технологічних проривів у біомедичних дослідженнях та медицині сучасного світу, особлива увага приділяється таким напрямкам, як генна терапія, застосування штучного інтелекту в медицині та кріоніка. Ці новітні досягнення відчиняють двері до небувалих можливостей у лікуванні захворювань та покращенні якості життя людей. Проте, важливо визнати, що вони також породжують глибокі етичні, моральні та релігійні дебати.

Генна терапія, безперечно, стоїть на порозі революції в медицині, з потенціалом глибокого трансформування підходів до лікування низки генетичних розладів та захворювань. Лікування таких станів, як муковісцидоз, гемофілія та синдром Дауна, через заміну або виправлення неправильних генів існуючих клітин, формує перспективи небачених досі результатів. Наприклад, сучасні дослідження демонструють здатність генної терапії коригувати мутований ген CFTR у пацієнтів з муковісцидозом, забезпечуючи значне покращення їхнього стану [1, с. 3].

Крім лікування існуючих захворювань, потенціал генної терапії розширюється до можливості “проектування” ембріонів з певними бажаними характеристиками. Зокрема існує можливість не лише покращення фізичних та когнітивних здібностей, а й вибору певних фізичних рис. Однак, як пояснюють сучасні дослідники даної проблематики, це породжує дискусії щодо “генетичної еліти”, коли лише заможні громадяни, отримавши доступ до таких технологій, отримають монополію на ефективну диференціацію суспільства на класи, характерними рисами яких стане генетичне “покращення” [2].

Моральні дилеми, пов’язані з генною терапією, не потрібно ігнорувати. Зокрема, концепція “гри в Бога” через втручання в засадничий генетичний